

КРИВОШЕЇНА О. П.,
експерт
(Київська незалежна
судово-експертна установа)

УДК 343.5

ПІДХОДИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПОЧЕРКОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІЕРОГЛІФІЧНИХ ПІДПИСІВ

Стаття присвячена висвітленню проблеми проведення почеркознавчих експертиз ієрогліфічного письма. Проаналізовано підходи до визначення справжності ієрогліфічного підпису. Наведено приклад почеркознавчого дослідження ієрогліфічного підпису.

Ключові слова: почерк, експерт, ієрогліф, підпис.

Статья посвящена освещению проблемы проведения почерковедческих экспертиз иероглифического письма. Проанализированы подходы к определению подлинности иероглифической подписи. Приведен пример почерковедческого исследования иероглифической подписи.

Ключевые слова: почерк, эксперт, иероглиф, подпись.

The article is devoted to highlighting issues of handwriting examination of hieroglyphic writing. The approaches to determine the authenticity of hieroglyphic signature.

Key words: handwriting, expert, character, signature.

Вступ. У сучасному українському судовому почеркознавстві основними об'єктами дослідження є рукописи, виконані українською або російською мовами, основою писемності яких є «кирилиця» – кириличний алфавіт. Саме для кириличної писемності були розроблені відповідні методики діагностичного та ідентифікаційного дослідження рукописних текстів і підписів.

У зв'язку з процесом глобалізації з'явилися нові об'єкти дослідження: банківські карти, дорожні чеки, митні декларації, договори, укладені із закордонними підприємствами. Перед експертами-почеркознавцями часто виникають завдання щодо дослідження рукописних записів і підписів, виконаних іноземними мовами. Під час дослідження рукописів, виконаних будь-якою європейською мовою, в експерта не виникає особливих труднощів з описом і розподілом літер на елементи. Розподіл літер латиниці на елементи подібний до розподілу літер кирилиці, й найчастіше експерт обмежується фразою (формулюванням): «... наданий на дослідження рукописний текст (підпис) виконаний літерами латинського алфавіту».

На відміну від європейського, де кожна літера або поєднання літер означають звук, ієрогліфічне письмо засновано на картинному (піктографічному) письмі, тобто окремий ієрогліф може означати якийсь предмет, дію, явище або в поєднанні з іншим ієрогліфом мати зовсім інше значення.

Ієрогліф «кінь»

Ієрогліф «птиця»

Експертам, котрі не знають мови, практично неможливо надати висновок, оскільки порівнюють подібне з подібним. У разі незнайомої писемності завдання порівняння набувають особливої складності щодо виявлення однакових букв і слів через різноманіття індивідуальних навичок спрощення й видозміни. Для ієрогліфічного письма ця проблема стоїть особливо гостро, оскільки в китайській мові існує кілька стилів письма:

- 1) 楷书 [kǎishū] кайшу – нормативне написання ієрогліфів. Наш аналог – прописні літери. Ієрогліф 例 [lì] – «зразок».

Написання пензликом.

- 2) 行书 [xíngshū] сіншу – китайський скоропис.

Наш аналог – прописні літери.

- 3) 草书 [cǎoshū] цаошу – скоропис, ще більше скорописний і видозмінений.

Наш аналог – дуже швидке прописне писання.

Постановка завдання. Метою статті є показати, що проведення почеркознавчого дослідження ієрогліфічних підписів є можливим і доцільним навіть за умови, що дослідник (експерт) не знає мови, якою виконане дослідження. Методика проведення таких досліджень і їх приклади подаються в статті.

Результати дослідження. Під час проведення почеркознавчого дослідження ієрогліфічного рукописного тексту перед українськими експертами-почеркознавцями виникає необхідність підготовки транслітерації і створення так званого «підрядника», що неможливо зробити без фахівця (перекладача). У цьому разі транслітерація й підрядник повинні виступати як обов'язковий додаток до висновку експерта, тим самим підтверджуючи його висновок об'єктивними даними, завіреними підписом перекладача. Те саме стосується й процесу відбору порівняльних зразків, який повинен також супроводжуватися обов'язковою присутністю перекладача. Саме перекладач допоможе правильно відібрати зразки, зіставні за якісними та кількісними характеристиками з досліджуваним об'єктом, що не дасть громадянину змогу навмисно змінити склад тексту.

З іншого боку, відмовлятися від провадження експертиз рукописних текстів, виконаних ієрогліфічною писемністю, недоцільно, оскільки ієрогліфи – це також прикладання руки до рукопису. Особливо це стосується дослідження підписів.

Почерк (підписний почерк) – виключно індивідуальна характеристика, тому автор не бачить проблеми в тому, щоб досліджувати підписи, виконані незнайомою мовою. Процес формування писемних навичок не залежить від національності, тому дослідження ієрогліфів можливе.

Поняття підпису як об'єкта графічного дослідження пов'язано з його призначенням, особливостями виконання і складом. Підпис наноситься на документ власноруч конкретною особою з метою посвідчення фактичних даних, які містяться в документі.

Підпис можна визначити як власноруч виконане повне або часткове графічне зображення прізвища, імені по батькові конкретної особи або *умовне графічне зображення* у вигляді письмових знаків, нанесене на документ із посвідчувальною метою.

Ієрогліфічний підпис можна розглядати як умовне графічне зображення у вигляді письмових знаків, що не утворюють букв. До речі, ніхто не забороняє тому ж українцю зобразити свій підпис у вигляді знака, символу або їх поєднання, що не містять зрозумілих українському почеркознавцю літер. Графічний склад підпису в почеркознавстві визначається буквеною, змішаною та безбуквеною транскрипціями. Підписи змішаної (містять як літери, так і безбуквені штрихи) та безбуквеної (складаються виключно з елементів, що не утворюють певних літер) транскрипцій досліджуються згідно із загальноприйнятими методиками. Більше того, в експертній практиці доволі часто зустрічаються так звані «нечіткі» підписи – підписи, що у своєму складі містять штрихи, початок і кінець яких або їх послідовність установити неможливо. Наприклад, локальне нагромадження штрихів. Тим не менш для досвідчених і сумлінних фахівців і такі випадки – не підстава для відмови від дослідження.

Зважаючи на вищевикладене, розуміємо, що дослідження ієрогліфічного підпису цілком вписується в класичне дослідження підписів, що мають безбуквену транскрипцію. Досліджуються такі підписи згідно із загальноприйнятими методиками, а для встановлення автентичності таких підписів достатньо зразків підписів відповідної особи.

Може виникнути питання: як саме означати елементи ієрогліфічного підпису? Не бачимо жодних труднощів. Наприклад, 1-й, 2-й вертикальні елементи, горизонтальні елементи, «З»-подібний серединний елемент тощо.

Як приклад такого експертного дослідження можна навести фрагмент із висновку № _____ судово-почеркознавчої експертизи за матеріалами цивільної справи № 757/4447/13-ц експерта О.П. Кривошеїної.

Для зручності дослідження ієрогліфічна транскрипція підпису представлена експертом у вигляді чотирьох графічних об'єктів:

Складається з верхніх чотирьох горизонтальних штрихів і нижнього чотирикутного.

Складається з хрестоподібного основного та верхніх вертикального й горизонтального штрихів.

Складається з основного «П»-подібного, серединного і трьох верхніх елементів.

Складається з основного «Х»-подібного, надбуквеного горизонтального та верхнього елементів.

Підпис виконаний простими за конструкцією, чіткими рухами. Зв'язаність рухів відсутня. Переважаюча форма рухів прямолінійна. Темп рухів уповільнений. Натиск середній недиференційований, нахил відсутній. Форма лінії підпису ламана, напрямок лінії підпису дещо догори. Підпис розміщено над бланковим рядком.

У підписі спостерігаються ознаки зниження темпу й координації рухів 1-ї групи (див. фото 2, відм. зеленого кольору): тупі початки та закінчення штрихів (відм. 1–2), дрібна звивистість штрихів (відм. 3), недиференційований натиск.

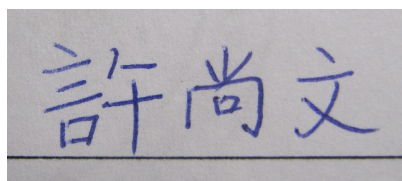

Фото 2. Збільшене зображення досліджуваного підпису від імені Су Шан-Веня з ілюстрацією ознак зниження координації рухів 1-ї групи

Ступінь вияву й локалізація ознак порушення координації рухів свідчать про дію на виконавця якихось «збиваючих» факторів внутрішнього характеру.

Порівнянням досліджуваного підпису зі зразками підпису Су Шан-Веня встановлено розбіжності за конструктивною складністю рухів – у зразках із елементами ускладнення; за транскрипцією та зв'язаністю – у зразках: чотири горизонтальних штриха – трикутний штрих + верхній елемент II-го графічного об'єкта + хрестоподібний елемент – 1-й елемент «П»-подібного + 2-й, 3-й елементи «П»-подібного + верхній дуговий – верхній прямолінійний III-го графічного об'єкта – 1-й, 2-й елементи IV-го графічного об'єкта – 3-й елемент IV-го графічного об'єкта. За темпом рухів – у зразках швидкий, натиском – у зразках середній диференційований; напрямком лінії підпису – у зразках прямолінійний; за наступними окремими ознаками (див. фото 3–10, відм. «1–9» синього кольору):

- 1) відносна протяжність рухів по горизонталі під час виконання горизонтальних штрихів I-го графічного об'єкта – в досліджуваному нерівномірна;
- 2) форма рухів під час виконання правої частини нижнього елемента I-го графічного елемента – в досліджуваному прямолінійна, у зразках дугова;
- 3) вид з'єднання рухів під час виконання I-го і II-го графічних об'єктів – у досліджуваному роздільний, у зразках суцільний;
- 4) напрямок рухів під час виконання вертикального штриха хрестоподібного елемента – в досліджуваному наближений до правообертової дугової, у зразках лівообертова дугова;
- 5) вид з'єднання рухів під час виконання вертикального й горизонтальних штрихів хрестоподібного елемента – в досліджуваному роздільний, у зразках суцільний;
- 6) взаємне розміщення точок початку рухів під час виконання 1-го і 2-го елементів «П»-подібного елемента – в досліджуваному на одному рівні, у зразках вертикального вище;
- 7) послідовність рухів під час виконання середнього елемента III-го графічного елемента – в досліджуваному 1-й, 2-й – 3-й, 4-й, у зразках 1-й – 2-й, 3-й;
- 8) конструкція рухів під час виконання IV-го графічного об'єкта – в досліджуваному роздільне виконання прямолінійними рухами двох верхніх штрихів, у зразках суцільне виконання верхнього та I-го елемента «X»-подібного;
- 9) напрямок рухів під час виконання заключної частини лівого штриха «X»-подібного елемента – в досліджуваному догори, в зразках донизу.

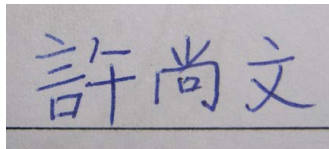

Фото 3. Збільшене зображення досліджуваного підпису від імені Су Шан-Веня

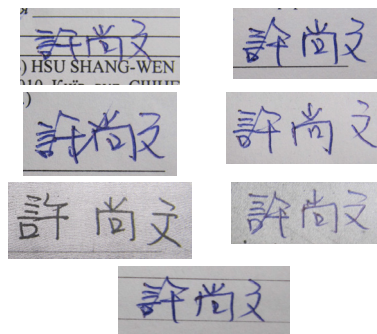

Фото 4–10. Збільшені підписи зі зразків підпису Су Шан-Веня

Установлені розбіжні ознаки стійкі, суттєві й у своїй сукупності достатні для висновку, що підпис від імені Су Шан-Веня в Довіреності від 13.11.2011, складеній від імені

громадянина Китайської Народної Республіки Су Шан-Веня (Hsu Shang-Wen) на ім'я громадянина Палестини Хаджаджа Рамі, посвідченій приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу О.О. Топілко, зареєстрованій у реєстрі за № 2490, виконаний не Су Шан-Венем (Hsu Shang-Wen), а іншою особою.

Наявність схожості зовнішнього вигляду, збіг за формою рухів під час виконання деяких елементів транскрипції пояснюються наслідуванням справжнього підпису Су Шан-Веня та на зроблений категоричний негативний висновок не впливають. Про наслідування свідчать також зазначені в дослідницькій частині ознаки порушення координації рухів 1-ї групи.

Висновки. У статті ми розглянули проблему проведення почеркознавчого дослідження ієрогліфічних підписів. На прикладі показали, що незнання мов, зокрема тих, основою яких є ієрогліфи, не є підставою для відмови в проведенні судової експертизи підписів. Адже почерк – це виключно індивідуальна характеристика, яка не залежить від способу написання чи виконання незнайомою мовою. Процес формування писемних навичок не залежить від національності, тому дослідження ієрогліфів можливе. Підкреслимо, що дослідження ієрогліфічного підпису цілком вписується в класичне дослідження підписів, що мають безбуквену транскрипцію. Досліджуються такі підписи згідно із загальноприйнятими методиками, а для встановлення автентичності таких підписів достатньо зразків підписів відповідної особи.

Список використаних джерел:

1. Рюмин Ю.В. Прописи по китайскому иероглифическому письму / Ю.В. Рюмин. – 3-е изд., исп. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2009.
2. Китайская каллиграфия / авт.-сост. В. Соколов. – Минск : Харвест, 2009.
3. Криминалистическое исследование рукописей, выполненных на некоторых языках народов СССР : [справочник следователя и эксперта] / под ред. Б.И. Пинхасова ; ВНИИСЭ МЮ СССР. – М. : Юридическая литература, 1973. – 280 с.
4. Исследование измененных почерков, выполненных с подражанием буквам печатной формы / [А.П. Моисеев, Л.А. Винберг, М.В. Шванкова, А.А. Кононов, А.В. Смирнов] ; Всесоюзный научно-исследовательский институт МВД СССР (1975 г.). – М., 1989.
5. Молоков Э.П. Определение национального языка по графическим особенностям письменности : [методические рекомендации] / Э.П. Молоков. – М. : ЭКЦ МВД России, 1997. – 80 с.
6. Кириллица // Стаття Вікіпедії [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Кириллица>.
7. Особенности проведения почерковедческих экспертиз китайского иероглифического письма / [А.В. Кузнецов, Н.И. Мирошникова, С.О. Моисеев] // Судебная экспертиза: научно-практический журнал. – Волгоград : ВА МВД РФ, 2014. – № 2 (38). – 70 с.

